

VYBRANÉ ASPEKTY PREKLADU V NOVÝCH MÉDIÁCH: TRANSLÁTOR – MULTIMEDIÁLNY TEXT

Katarína Dlhošová

Katarína Dlhošová vyštudovala prekladateľstvo a tlmočníctvo so zameraním na taliansky jazyk a kultúru na Filologickej fakulte Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. V súčasnosti pôsobí na Katedre romanistiky Fakulty humanitných vied UMB v Banskej Bystrici a je externou doktorandkou na Katedre translatológie FF UKF v Nitre. Vo svojej dizertačnej práci sa venuje prekladu v nových médiách a k jej akademickým záujmom patrí preklad technických a právnych textov a preklad multimediálnych textov.

ÚVOD

„Media jsou v životě většiny z nás všudypřítomná, a přesto je obvykle vnímáme jako samozřejmost. Jak začínáte svůj den? Zvažte tento hypotetický záznam jednoho rána roku 2008: vzbudil vás mobil nebo stroboskop, zvonění či vibrace vašeho budíku. První, nač se podíváte, je čas na digitálním displeji. Možná zkontrolujete došlé textové zprávy a možná použijete hlasovou čtečku nebo jiný screen reader a třeba software k zvětšení textu. U ranní kávy si na iPodu nebo notebooku zkontrolujete e-mailovou schránku a přelétnete hlavní zprávy, a možná při tom jedním uchem posloucháte zpravodajství v televizi či v rozhlase anebo čtečku, když si projíždíte e-mail. Přelétnete na webu stránku s aktuální dopravní situací, která vám poskytne živý webcamový záznam vaší trasy. Cestou autem do školy nebo do práce i na displeji navigačního systému na přístrojové desce naprogramujete svou destinaci a pak řídíte podle mapy, která vám s každým pohybem auta ukazuje, kde přesně se nacházíte. Descartes by měl radost“ (Sturken – Cartwright, 2009, s. 229).

Význam nových médií pre ľudskú existenciu je všeobecne známy. „Ludská skúsenosť je závislá od prevažujúcich foriem komunikácie, resp. používaných médií“ (Brečka, 2009, s. 303). Otázka, do akej miery nové médiá spoločnosť menia, často vyvoláva búrlivú diskusiu, a aby sme dostali uspokojivú odpoveď, museli

by sa stať predmetom skúmania viacerých vedných disciplín súbežne, nakoľko už teraz môžeme s určitosťou konštatovať, že nové komunikačné kanály výrazne ovplyvňujú rozvoj rôznych oblastí života jedinca ako aj spoločnosti. Čo však pri-nášajú pre rolu prekladateľa a pre transláciu?

V predkladanom príspevku si nedovolíme sformulovať jednoznačnú odpoveď na túto otázku. V našich úvahách len poodhalíme problematiku profilovania profesie translátora a poukážeme na to, že jeho rola a translátorské kompetencie sa formulujú na základe teoretických poznatkov translológie a vplyvom požiadaviek trhu. Ten, kto sa zaoberá prekladom multimediálnych textov, by mal mať jednu devízu navyše: mediálnu kompetenciu. Jadro príspevku spočíva v hľadaní miesta pre multimediálny text (elektronický text? internetový text? online text?) v translačnej typológii textov. Z pohľadu translátora je toto vymedzenie veľmi dôležité, nakoľko sa pri analýze východiskového textu prvotne zaoberá práve makroštruktúrou a mikroštruktúrou textu a komunikácia spojená s novými médiami prekračuje tradičné kontexty, textové konvencie a textové žánre.

1 PROFILOVANIE PROFESIE TRANSLÁTORA V TALIANSKOM KONTEXTE

Priamoúmerne s nárastom záujmu o preklad ako produkt¹ rastie aj záujem o vymedzenie profesie prekladateľa a jeho kompetencií. Dovolíme si konštatovať, vychádzajúc z práce M. Djovčoša (2012, s. 23-33), ktorý spracoval problematiku roly prekladateľa a jeho kompetencií v kontexte domácej ako aj inonárodnej translológie, že podobne ako slovenskí, tak aj niektorí románski teoretici prekladu sa venovali primárne požiadavkám na prekladateľa umeleckých textov (napr. Osimo 1998, 2004; García Yebra 1982, 1997, 2006). U Scarpovej sa však už stretávame aj s vymedzením kompetencií prekladateľa odborných textov (2001, s. 180-200). Interessantná je aj jej diverzifikácia profesionálneho profilu prekladateľa: odborník – prekladateľ, odborník – príležitostný prekladateľ, prekladateľ – odborník.

Na stránke Asociácie prekladateľov a tlmočníkov *TradInFo* (*TradInFo associazione di traduttori e interpreti*)² nájdeme dva typy prekladateľov: redakčno-knižného (*traduttore editoriale*) a technicko-vedeckého prekladateľa (*traduttore tecnico-scientifico*). Redakčno-knižný prekladateľ sa zaoberá hlavne umeleckými textami, pracuje pod príslušným vydavateľstvom a zaoberá sa prekladom umeleckých textov, môže však prekladať aj texty patriace do vedeckej, žurnalistickej, divadelnej, umeleckej, filmovej oblasti (Osimo, 2004, s. 119). Technicko-vedecký prekladateľ prekladá návody, zmluvy, obchodnú korešpondenciu a pod. V rámci profesie prekladateľa technickej a vedeckej literatúry sa vyprofiloval špecifický typ prekladateľa: prekladateľ-lokalizátor (*traduttore-localizzatore*), ktorý sa za-

oberá výhradne prekladom a transpozíciou do cieľového jazyka a kultúry web stránok a textov multimediálnej oblasti.

Talianska asociácia prekladateľov a tlmočníkov (*Associazione italiana traduttori e interpreti*) pod povolaním translátora zastrešuje okrem technicko-vedeckého a redakčno-knižného prekladateľa aj nasledovné profesie: prekladateľ audiovizuálnych textov³ (*traduttore-adattatore*), prekladateľ – konzultant (*servizi di consulenza*), ktorý sa zaoberá tvorbou dokumentov z oblasti techniky, analýzou, úpravou alebo samotnou tvorbou dokumentov obchodnej korešpondencie a pod.; ďalej tlmočník pri obchodných rokovaniach (*interprete di trattativa*) a konferenčný tlmočník (*interprete di conferenza*)⁴. Uvedené profesie sa utvorili na základe požiadaviek trhu, ale je potrebné zdôrazniť, že predovšetkým odzrkadľujú obsah a zameranie študijných odborov translológie a jednotlivých translátologických pracovísk.

2 TRANSLÁTORSKÉ KOMPETENCIE

Slovenská teoretička prekladu E. Gromová (1996, s. 20) chápe prekladateľskú kompetenciu ako systémové usporiadanie **vedomostnej základne prekladateľa a dedukčných, inferenčných schopností prekladateľa**. Pod vedomostnou základňou prekladateľa chápe: odbornú jazykovú prípravu (znalosť východiskového jazyka, znalosť cieľového jazyka) odbornú štylistickú prípravu (schopnosť vedieť špecifikovať text, určiť typ textu), prípravu z odboru alebo literárno-vednú prípravu (znalosť odboru alebo oblasti prekladu), kontrastívnu lingvistiku, štylistiku, literárnu komparatistiku (kontrastívna znalosť prvkov). Medzi dedukčné schopnosti prekladateľa zaraďuje: schopnosť dekódovať texty (čítanie, analýza, interpretácia, pochopenie východiskového textu), schopnosť kódovať texty (znamenávanie textov v cieľovom jazyku), schopnosť intuície (talentové predpoklady pre umelecký preklad).

Prekladateľskú kompetenciu podľa E. Gromovej tvoria nasledovné subkompetencie (ibid., s. 22):

- 1. Lingvistická kompetencia:** spočíva v znalosti pravidiel kódu východiskového i cieľového jazyka prekladu, t. j. slovnej zásoby, tvorenia slov, vetnej stavby, ale aj výslovnosti a pravopisu.
- 2. Sociolingvistická kompetencia:** schopnosť prekladateľa vhodne produkovať a chápať výpovede v kontexte, vyplývajúce z témy, postavenia účastníkov komunikácie, cieľov interakcie.
- 3. Diskurzna kompetencia:** spočíva v kombinátorských schopnostiach prekladateľa v práci s „formou“ a významom na dosiahnutie jednotnosti textu v rozličných žánroch. Jednota je závislá na kohézii formy (spôsob, akým sa výpovede, prehovory, skladobne spájajú, aby sa uľahčila recepcia a interpretácia

textu) a na koherencii významu (vzťahy medzi rozličnými významami v texte, komunikačná funkcia a kultúrno-spoločenský význam).

4. **Strategická kompetencia:** je určovaná schopnosťou prekladateľa ovládať komunikačné stratégie prekladu, ich využitie na zdokonalenie komunikácie alebo na kompenzáciu strát, zapríčinených limitujúcimi faktormi v komunikácii, tiež nedostatočnou kompetenciou v jednom alebo viacerých komponentoch komunikačnej kompetencie prekladateľa.

Translátorskú kompetenciu dopĺňa (Gromová, 2003, s. 61-62; pozri aj Gromová – Mügllová, 2001, s. 137-141) o piatu, interkultúrnu kompetenciu:

5. **Interkultúrna kompetencia:** spočíva v osvojení si poznatkov z kultúry východiskovej i cieľovej v implicitnej i explicitnej konfrontácii, schopnosti sebareflexie vlastnej kultúry v prepojení na cudziu kultúru, schopnosti anticipácie kultúrnej presupozície (t. j. informácie, o ktorej translátor predpokladá, že je príjemcovi známa), čím zdôrazňuje, že v pohľade na prekladateľskú kompetenciu sa odráža stav teoretického myslenia o preklade a pri chápaní translátorskej kompetencie je potrebné brať do úvahy progresívne výskumy v oblasti textovej lingvistiky, pragmatiky a medzikultúrnej komunikácie a kladie dôraz na sociokultúrnu zložku translátorskej kompetencie. Translátorskú kompetenciu teda chápe ako **komplexný fenomén** a definuje ju ako „*súbor jeho vedomostí, schopností a zručností, ktoré využíva tak, aby vytvoril komunikačne prijateľný translát, ktorý bude komunita, pre ktorú je určený, považovať za adekvátny*“ (Gromová, 2009, s. 39).

Zároveň E. Gromová upozorňuje na to, že aby prekladateľ uspel na trhu práce, potrebuje ďalšie kompetencie, ktoré síce nesúvisia priamo s transláciou, avšak pri ich zvládnutí ho na trhu práce jednoznačne zvýhodňujú. Súbor týchto schopností zastrešuje pod pojmom „*technická kompetencia, kompetencia spojená s ovládaním počítača, vyhľadávaním informácií prostredníctvom internetu, elektronickou komunikáciou so zadávateľom prekladu, technickou úpravou textu podľa predstáv zadávateľa, edičnou úpravou textu, či využívaním pamäťových softvérov (napr. TRADOS) a jazykových počítačových korpusov*“ (ibid., s. 45).

Používaním nových technológií sa kladú vyššie nároky aj na technické schopnosti prekladateľa. „*Mnohí prekladatelia nie sú dostatočne vybavení v oblasti technickej,*“⁵ podotýka Mačura (2009, s. 289) a upozorňuje na skutočnosť, že „*v implementácii technologických prostriedkov do práce prekladateľa existuje v dnešnej dobe viacero bariér, počnúc mentálnymi a končiac praktickými*“ (ibid., s. 290). Medzi technické schopnosti⁶ prekladateľa zaraďuje:

1. používanie počítača pri preklade;
2. strojopis;
3. textové, grafické a tabuľkové editory;

4. internetové vyhľadávače;
5. elektronické slovníky a terminologické databázy;
6. nástroje na automatický strojový preklad;
7. nástroje na počítačom podporovaný preklad (CAT);
8. organizácia pracovnej plochy monitora;
9. nástroje na rozoznávanie reči;
10. nástroje na optické rozoznávanie reči;
11. nástroje na manažment procesu prekladu, nástroje na kalkuláciu sumy za preklad;
12. práca s lingvistickým softvérom, sémantickými analyzátormi, korpusovými nástrojmi (ibid., s. 290).

O dôležitosti technickej kompetencie niet pochýb. Pri hľadaní „ideálneho“ translátora multimediálnych textov uvažujeme aj o **mediálnej kompetencii** (*medial competence*), ktorú chápeme ako súhrn pomenovaný pre schopnosti, zručnosti, vedomosti a iné nevyhnutné predpoklady človeka, aby mohol bezpečne, správne, hospodárne a efektívne využívať médiá (Stoffa, s. 102).

D. Petranová (2011, s. 401) hovorí o mediálnej kompetencii, mediálnej gramotnosti a kritickom myslení. Pod mediálnymi kompetenciami rozumie súbor poznatkov a zručností. Ide o schopnosť reflektujúcu a kriticky využívať všetky druhy médií a ich produkty. Mediálne kompetencie a mediálna gramotnosť sa môžu chápať synonymicky, ale aj rozdielne, lebo v mediálnej gramotnosti ide predovšetkým o spôsobilosť dekodovať mediálne obsahy, ktoré prichádzajú informačnými kanálmi. Za dôležité považuje kritické myslenie a charakterizuje ho ako „*samos-tatné myslenie, v procese ktorého človek dospeje k novému poznatku prostredníctvom bádania, porovnávaní, či overovania si správnosti vlastných aj iných myšlienok. (...) Tento typ myslenia umožňuje vidieť svet v skutočnej a nie mediálnej realite*“ (ibid., s. 403). Mediálna kompetencia má podľa D. Petranovej dva rozmery:

- a) **Vedomostný:** kriticko-hermeneutický prístup, v ktorom ide o kritickú reflexiu a interpretáciu mediálnych obsahov. Reflexia sa dotýka širšieho prepojenia médií s kultúrou, lebo skúma napríklad aj kultúrne symboly, stereotypy a pod.;
- b) **Zručnostný:** pragmatická schopnosť učiť sa pomocou činnosti.

3 MULTIMEDIÁLNY TEXT A JEHO MIESTO V TRANSLAČNEJ TYPOLÓGII TEXTOV

Z predchádzajúcej kapitoly je zrejmé, že medzi prvky vedomostnej základne prekladateľa patrí aj odborná štylistická príprava (schopnosť vedieť špecifikovať text, určiť typ textu) (Gromová, 2013). Úmyselne sme upriamili pozornosť na schop-

nosť špecifikovať ho, pretože prekladateľ je pri svojej práci s textom neustále konfrontovaný a jeho funkcia podmieňuje stratégiu a výber translačných postupov.

Reissovej typológia⁷ vychádza z teórie rečových aktov a z rozlišovania ich primárnej⁸ funkcie a podoby na lokučné, ilokučné a perlokučné.

Translačná typológia⁹ textov K. Reissovej (1971, 1991) a ich vlastnosti:

Tabuľka 1:
Reissovej translačná typológia textov¹⁰

	PRIMÁRNE INFORMATÍVNE TEXTY	PRIMÁRNE EXPRESÍVNE TEXTY	PRIMÁRNE OPERATÍVNE (APELATÍVNE) TEXTY
ZAMERANÝ NA	obsah: sprostredkovanie informácií (fakty, správy, poznatky, informácie, názory), v popredí je samotná téma	formu: v popredí je zadávateľ, tému zadáva a skúma samotný autor	príjemcu: dôležité je sociokultúrne pozadie a mentalita príjemcu
FUNKCIA TEXTU	informatívna (opis)	expresívna (informatívny aspekt je doplnený estetickým komponentom, niekedy je mu podriadený)	apelatívna (dať príjemcovi impulz, manipulovať, ovplyvňovať jeho správanie)
ŠTRUKTÚRA TEXTU	sémanticko-syntaktická rovina	sémanticko-syntaktická rovina a rovina umeleckej výstavby textu, expresívny a asociatívny jazyk	sémanticko-syntaktická rovina, presvedčanie a niekedy aj rovina umeleckej výstavby textu
TEXTOVÉ ŽÁNRE	agentúrna správa, vedecká štúdia, obchodná korešpondencia, výpis z registra trestov...	beletria, poézia, dráma...	audio-mediálny text, reklama, oznámenie
CIEĽ PREKLADU	spostredkovanie úplného obsahu textu, riadenie sa dominantnými normami cieľovej kultúry	výber štylistických prostriedkov autora prispieva k významu textu a vytvára estetický efekt na čitateľa, cieľom prekladu je dosiahnutie analogického štylistického efektu	vytvorenie rovnakého efektu na čitateľa (obsahové a štylistické prvky sú podriadené efektu, ktorý text na čitateľa vytvára, čo v preklade môže spôsobiť zmenu obsahu, štylistiky

Informatívne texty sú zamerané na obsah, na zobrazovaciu funkciu jazyka a logickú jazykovú dimenziu. Medzi takéto texty patria napríklad správy, kome-

táre, štúdie, referáty či odborná literatúra. V primárne expresívnych textoch sa dôraz kladie na formu, na vyjadrovaciu funkciu jazyka a estetickú jazykovú dimenziu. Patrí medzi ne napríklad umelecká próza, eseje, romány, životopisy či poézia. Ak formu nie je možné zachovať, prekladateľ hľadá takú, ktorá vyvolá u percipienta rovnaký účinok, t. j. snaží sa nájsť tzv. formálnu analógiu. Tretím typom sú apelatívne texty, ako napríklad reklamy, propagandistické texty, v ktorých prevláda apelatívna funkcia jazyka a dialogická jazyková dimenzia. Prekladateľ upriamuje pozornosť na cieľ, funkciu textu.

K. Reissová neskôr vyčleňuje aj štvrtý typ textov – audiovizuálne texty, ktoré sa k percipientovi dostávajú špecifickými spôsobmi vyjadrenia, napríklad grafickými, optickými, zvukovými a technickými. Medzi audiovizuálne texty patria napríklad televízne a rozhlasové texty, operety, opery, tragédie a pod. (Huťková, 2003, s. 12-13). Neskôr uprednostňuje názov multimedialne texty, „*aby sa pokryli všetky zúčastnené technické prostriedky, ale tento názov sa neujal*“ (Müglová, 2009, s. 40).

Teória skoposu vyzdvihuje pragmatické aspekty prekladu zdôrazňovaním, že výsledný tvar prekladu určuje hlavne funkcia „skopos“, teda cieľ, ktorý má splniť vo východiskovom texte. Cieľ sa môže meniť na základe recipienta (Gromová 2009, s. 19, podľa Reissová – Vermeer, 1984, s. 101). Funkcionálna teória narazila aj na ostrú kritiku. Vyčítali jej, že znejasňuje, čo je preklad a čo adaptácia, a že sa dá aplikovať prevažne len na pragmatické a nie umelecké texty, v ktorých dominuje intencia autora originálu.¹¹ To, čo jej jedna strana vytýka, druhá, do ktorej patria hlavne prekladatelia odborného prekladu, oceňuje. „*Jedným z prínosov tejto teórie je teda dôraz na nové žánre prekladu ako reklama, preklady tituliek k filmu, preklady pragmatických textov, či už obchodného charakteru alebo ideologicky účelových textov (preklady ideologických manifestov, apelov a iných agitačných textov)*“ (Rakšányiová, 2007, s. 111).

Klasifikácia textov, zakladajúca sa práve na dominantnej funkcii textu a miere „viazanosti“ interpretácie, je klasifikácia Francesca Sabatiniho (1999), ktorú zosumarizovala Scarpová (2001, s. 22). Podľa tejto typológie spočíva zámer autora textu v stanovení určitých interpretačných hraníc pre príjemcu, resp. prekladateľa, hovorí teda o rôznej miere „viazanosti“ interpretácie textu, pri ktorej sa musí zohľadniť a rešpektovať pôvodný komunikačný zámer autora a východisková kultúra. Texty sa klasifikujú podľa troch makrotypov na:

1. *texty s nízkou mierou „viazanosti“ interpretácie;*
2. *texty so strednou mierou „viazanosti“ interpretácie;*
3. *texty s vysokou mierou „viazanosti“ interpretácie.*

Pri každom makrotype uvádza F. Sabatini ich funkciu, jednotlivé žánre a konkrétne textové formy¹². Medzi texty s nízkou mierou „viazanosti“ interpretácie zaraďuje umelecké texty s expresívnou funkciou. Zámerom autora textu je vyjad-

riť pocity a konfrontovať ich s pocitmi adresáta. K týmto druhom textov patria umelecké diela písané v próze ako aj poézia, príslovia, modlitby, špecifické publicistické texty a pod.

Texty so strednou mierou „viazanosti“ interpretácie možno nazvať aj vysvetľujúcimi textami. Ich funkcia spočíva vo vysvetľovaní, zdôvodňovaní či predkladaní danej témy na diskusiu. K týmto textom patria zmluvy, encyklopédie, eseje, správy, obchodné zmluvy, podklady k seminárom, prednáškam, príspevky na konferenciu a pod. Okrem vysvetľujúcich, respektíve argumentatívnych textov do tejto kategórie zaraďuje aj informatívne texty, funkciou ktorých je informovať, šíriť informácie, sumarizovať a priblížiť danú tému čitateľovi.

Medzi texty s vysokou mierou „viazanosti“ interpretácie zaraďuje vedecké, normatívne a operatívno-technické texty. Vedecké texty majú výhradne náučnú funkciu, založenú na tvrdeniach s výpovednou hodnotou pravda-nepravda (vedecké štúdie, definície, texty obsahujúce veľké množstvo údajov, špecifických informácií). Normatívne texty s identickou funkciou reguluje systém s explicitnými pravidlami (zákony, predpisy, súdne a administratívne spisy atď.). Operatívno-technické texty majú usmerňovaciu funkciu (návod na použitie, herný návod atď.).

O typológiu F. Sabatiho sa opiera aj P. Diadoriová (2012) a ďalej nadväzuje aj na translačnú typológiu „funkcionálneho“ typu E. Werlicha (1975). E. Werlich hovorí o troch „mimojazykových parametroch“:

1. cieľ, ktorý si určil autor;
2. adresát, pre ktorého je text určený;
3. okolnosti, v ktorých prebieha komunikačný akt, a ktoré priamo ovplyvňujú lingvistické vlastnosti textu ako výber lexikálnych jednotiek, špecifické použitie slovies atď. (Diadori, 2012, s. 92-93).

Podstatou tejto typológie je, podobne ako pri K. Reissovej, **funkcia textu**. E. Werlich vyčleňuje päť typov textov: naratívny, popisný, argumentatívny, výkladový (informatívny) a regulatívny. Rozlišuje dva textové žánre nonfiction a fiction.

P. Diadoriová (2012, s. 98) kombináciou textovej typológie E. Werlicha a F. Sabatiniho, rôznych druhov komunikačných kanálov a na základe nasledujúcich troch kritérií: (1) kritérium z hľadiska diamézie¹³ jazyka (ústna, písomná alebo sprostredkovaná komunikácia, realizovaná prostredníctvom informačných a komunikačných technológií), (2) kombinácia s iným, ako verbálnym komunikačným kanálom: obrázky, ilustrácie (ikonické znaky) a hudba (zvukový kód), (3) miera vplyvu komunikačnej situácie na samotnú realizáciu prekladu; rozlišuje **tri textové makrotypy** prekladu, medzi ktoré začleňuje aj multimedialný preklad:

1. **písomný preklad** (*la traduzione scritta*): sakrálne texty, umelecký text (poézia a próza), odborný text;

2. **multimediálny preklad** (*la traduzione multimediale*): do tejto kategórie patria všetky texty, ktoré sa dostávajú k prijímateľovi cez verbálny a/alebo zvukový a/alebo vizuálny kanál (komix, divadelný text, spievaný text, audiovizuálny text, „online“ text);
3. **ústny a sprostredkovaný preklad** (*la traduzione orale e trasmessa*): všetky texty, ktoré sú prekladané ústne (simultánne tlmočenie, konzekutívne tlmočenie, šušotáž, komunitné tlmočenie, videokonferenčné tlmočenie atď.).

Stotožňujeme sa s názorom P. Diadoriovej, že takéto strohé členenie prekladateľovi, ktorý sa musí popasovať s náročným textom, ťažko charakterizovateľným len z jedného hľadiska, pre potrebnú analýzu, nepostačuje. Z tohto dôvodu k jednotlivým textovým makrotypom prekladu priraduje aj **charakteristické** (označené písmenom X) alebo **fakultatívne** (označené písmenom x v zátvorke) črty: písomný prejav (*lingua scritta*), obrázky, resp. ilustrácie (*immagini*), zdieľaná prezentačná alebo distančná komunikačná situácia (*contesto comunicativo condiviso*), ICT-použitie informačných alebo komunikačných technológií, hudba (*musica*), ústny prejav (*lingua orale*).

Tabuľka 2:

Textové makrotypy, textové žánre, komunikačné situácie podľa P. Diadoriovej (2012)

TEXTOVÉ MAKRO-TYPY	TEXTOVÉ ŽÁNRE	PÍSO-MNÝ PREJAV	OBRÁZKY	ZDIEĽANÁ PREZENČNÁ ALEBO DISTANČNÁ KOMUNIKAČNÁ SITUÁCIA	ICT	HUDBA	ÚSTNY PREJAV
PÍSO-MNÝ PREKLAD	Sakrálny text	X					
	Prozaický text	X	(x)				(x)
	Poetický text	X					(x)
	Odborný text	X	(x)	(x)	(x)		
MULTI-MEDIÁLNY PREKLAD	Komix	X	X				
	Divadelný text	X		X			X
	Spievaný text	X			X		X
	Audiovizuálny text	(x)	X		X	(x)	X
	Internetový ext	X	(x)		X	(x)	(x)

ÚSTNY A SPROSTRED- KOVANÝ PREKLAD	Simultánne tlačenie			X	X		X
	Konzekutívne tlačenie	(x)		X			X
	Šušotáž			X			X
	Simultánne tlačenie filmov	(x)	X	X	X		X
	Tlačenie audiovizuál- nych textov			X	X		X
	Rokovacie tlačenie	(x)		X			X
	Tlačenie prostrední- ctvom telefónu a videokon- ferečného zariadenia					X	
	Komunitné tlačenie			X			X

Textové žánre môžeme kategorizovať aj na základe jednotlivých stupňov **komunikačnej asymetrie** (*asimmetria comunicativa*) medzi autorom a translatorm. V multimediálnom preklade dochádza veľmi často k „preklopeniu“ ich rolí. Prijemca metatextu sa vtedy stáva oporným bodom pre celý prekladateľský proces. Cieľ je jasný: uspokojiť nové publikum. Prekladateľ, ovplyvnený novými prijímateľmi, sa preto neraz uchýli k adaptácii či doslova prepisu (ibid., s. 100).

ZÁVER

V dôsledku prudkého technologického vývoja (nových) médií a techniky sa pôsobenie translatológie rozširuje do nových oblastí. Translatológia na tieto podnety reaguje, ale dovoľme si konštatovať, že pri určitých (špecifických) typoch textov, rýchlemu pokroku nestačí. Jednu z príčin vidíme v tom, že ide o špecifickú komunikačnú situáciu, ktorá si zaslúži osobitnú výskumnú pozornosť (interdisciplinárny prístup).

Orientácia výskumov lingvistiky (sociolingvistiky) v slovenských, ale aj ino-

národných podmienkach hlavne za posledných 20 rokov pomerne presvedčivo naznačuje stúpajúci záujem rozanalyzovať problematiku mediálnych, respektíve multimediálnych či internetových textov. Pri snahe ohraničiť „bezhraničný“ multimediálny text považujeme za veľmi inšpiratívne práce slovenských lingvistov B. Mochňackej (2009), J. Rusnáka (2009), V. Patrása (2009), ako aj talianskych lingvistov M. Arcangeliho (2008, 2012), E. Pistolesiovej (2004), D. Antelmiovej (2009), G. Fiorentinovej (2013), B. Baldiovej (2007). Stále absentujúce pojmové vymedzenie textov multimediálnej komunikácie však vnímame ako nepriaznivé. Texty, ktoré vznikajú v procese interpersonálnej internetovej komunikácie bude ťažké určiť a vymedziť ich typologické zaradenie (Findra, s. 38-43, 2009), nakoľko z typologického hľadiska ide „o nový komunikačno-textový fenomén“ (Findra, 1999, 2009), ktorý hľadá typologickú a jazykovo-štylistickú podobu.

V našom článku sme poukázali na profilovanie profesie translátora a na jeho kompetencie. Preklad v nových médiách si vyžaduje mediálnu kompetenciu, jej vedomostný a zručnostný rozmer. Naším zámerom bolo nájsť v translačnej typológii textov miesto pre multimediálny text a poukázať na problematiku jeho pojmového vymedzenia.

POZNÁMKY

- ¹ „Translácia sa pragmaticky zaraďuje do jazykového priemyslu (...). V niektorých krajinách EÚ jazykový priemysel vytvára až 7,5 % HDP (...) v jazykovom sektore je dopyt po multimediálnych prekladoch“ (Rakšányiová, 2011, s. 45).
- ² www.tradinfo.org – TradInFo – je nezisková asociácia, ktorá vznikla v roku 2004. Založila ju skupina mladých prekladateľov a tlmočníkov, absolventov Univerzity v Bologni (*Scuola Superiore di Lingue Moderne per Interpreti e Traduttori di Forlì*). Jej hlavným cieľom je riešenie teoretických a praktických otázok, vyplývajúcich z povolania translátora.
- ³ K terminológii prekladu audiovizuálnych textov pozri napr. K. Klimovú (2012), J. Želonku (2012).
- ⁴ Porovnaj aj Arduini, S. – Stecconi, U.: *Manuale di traduzione*, 2007, s. 112-113.
- ⁵ Podľa prieskumu v bakalárskej práci K. Malenčíkovej (2013) až 83 % respondentov z radov študentov tretieho ročníka odboru translatológia neovláda techniku strojopisu a v rámci technických schopností/nástrojov väčšina používa výhradne elektronické slovníky a vyhľadávače.
- ⁶ Podľa M. Mačuru (2009) zoznam uvedených technologických zručností nemožno považovať za vyčerpávajúci.
- ⁷ Vychádza z Ch. Bühlerovej (1965) teórie funkcií jazyka, ktorá uvažovala o zobrazovacej, vyjadrovacej a apelatívnej funkcii.
- ⁸ Pre texty sa používa termín „primárny“ zámerne, pretože evokuje primárnu (dominantnú) funkciu.
- ⁹ Porovnaj aj Hutková A.: *Vybrané kapitoly z teórie prekladu literárno-umeleckých textov*, Banská Bystrica : FF UMB, 2003. Na s. 12-13 uvádza klasifikáciu textov podľa K. Reissovej (1971, 1991).

- ¹⁰ Spracovanie translačnej typológie prevzaté od P. Dvoreckého (2009, s. 218), ktorý ju vypracoval na základe podkladov k semináru Prekladateľská analýza, vedeným Mgr. Soňou Kondelovou, PhD. z Oddelenia translatológie FF UKF v Nitre.
- ¹¹ H. Vermeer sa voči kritikom ohradzoval slovami, že ak text dostane v preklade určitý cieľ, neznamená to, že by nemohol byť interpretovaný aj inak. Skopos je vlastne myšlienková konštrukcia, predpoveď pôsobenia prekladu, ktorá vedie k preferencii istých prekladových riešení. Preklad je rozhodovací proces, v ktorom sa prekladateľ vlastne vždy musí rozhodnúť, aký cieľ a aké prostriedky zodpovedajúce cieľu si zvolí (Rakšányiová, 2007).
- ¹² Znalosť textových žánrov má pri preklade dôležitú úlohu. Upozorňuje na to aj D. Mügllová (2009, s. 219): „Podobnosti medzi textami nám uľahčujú komunikáciu, pretože rozoznáme podľa určitých štruktúrnych (forma textu), obsahových a funkčných prvkov, o čo ide a nie sme nútení prečítať celý text.“
- ¹³ Diamesia (z gréckeho *dia*, čo znamená „prostredníctvom“ alebo „cez“) je využitie prostriedkov, resp. médií v komunikácii a vychádza zo základného rozdielu medzi hovoreným a písomným textom (podľa Kučmová, A. (2012, s. 49), *Sociolingvistické aspekty tlmočenia v taliansko-slovenskom kontexte* (dizertačná práca).

LITERATÚRA

- ANTELMÍ, D.: *Il discorso dei media*. Roma : Carocci, 2009, 3. vyd. ISBN 978-88-430-3788-9.
- ARCANGELI, M.: *Cercasi Dante disperatamente. L'italiano alla deriva*. Roma : Carocci, 2012, 221 s. ISBN 978-88-430-6506-6.
- ARDUINI, S. – STECCONI, U.: *Manuale di traduzione. Teorie e figure professionali*. Roma : Carocci, 2007, 211 s. ISBN 978-88-430-3968-5.
- BALDI, B.: *MONDOBARACCO. COM Diversità culturale e linguistica nei media*. Roma : Bulzoni, 2007.
- BEČKA, S. a kol.: *Od tamtamov po internet*. Bratislava : EUROKODEX, 2009, 309 s. ISBN 978-80-89363-29-2.
- DIADORI, P.: *Teoria e tecnica della traduzione. Strategie, testi e contesti*. Milano : Mondadori, 2012, 380 s. ISBN 978-88-00-74398-3.
- DJOVČOŠ, M.: *Kto, čo, ako a za akých podmienok prekladá: Prekladateľ v kontexte doby*. Banská Bystrica : FHV UMB, 2012, 163 s. ISBN 978-80-557-0436-4.
- DVORECKÝ, P.: *Prekladateľská analýza*. In: Komunikácia, tlmočenie, preklad alebo prečo spadla Babylonská veža? Bratislava : ENIGMA, 2009, s. 209-234. ISBN 978-80-89132-82-9.
- FINDRA, J.: *Jazyk v kontextoch a v textoch*. Banská Bystrica : FHV UMB v Banskej Bystrici, 2009, 317 s. ISBN 978-80-8083-924-6.
- FIORENTINO, G.: *Frontiere della scrittura. Lineamenti di web writing*. Roma : Carocci, 2013.
- GARCÍA YEBRA, V.: *Experiencias de un traductor*. Madrid : Gredos, 2006, 318 s. ISBN 84-249-2799-0.
- GARCÍA YEBRA, V.: *Teoría y práctica de la traducción*. Madrid : Gredos, 1982, 1. vyd.

- GARCÍA YEBRA, V.: *Teoría y práctica de la traducción*. Madrid : Gredos, 1997, 3. prepracované vydanie, 891 s. ISBN 84-249-1840-1.
- GROMOVÁ, E. – MÜGLOVÁ, D.: *Kultúra – Interkulturalita – Translácia*, Nitra : FF UKF Nitra, 2005.
- GROMOVÁ, E. – MÜGLOVÁ, D.: *Preklad a prekladateľské kompetencie*. In: *Lingua et communicatio*. Ostrava : Ostravská univerzita, 2001, s. 137-141.
- GROMOVÁ, E.: *Interpretácia v procese prekladu*. Nitra : Vysoká škola pedagogická Nitra, FHV, 1996, 136 s. ISBN 80-8050-076-2.
- GROMOVÁ, E.: *Kulturologické aspekty prekladu (odborných) textov*. In: *Letná škola prekladu 9*. Odborný a umelecký preklad v Európskej únii. Bratislava : AnaPress, 2010, s. 7-19. ISBN 978-80-89137-78-7.
- GROMOVÁ, E.: *Teória a didaktika prekladu*. Nitra : Filozofická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre, 2003.
- GROMOVÁ, E.: *Úvod do translológie*. Nitra : FF UKF v Nitre, 2009, 96 s. ISBN 978-80-8094-627-2.
- HUŤKOVÁ, A.: *Vybrané kapitoly z teórie prekladu literárno-umeleckých textov*, Banská Bystrica : FF UMB, 2003.
- KLIMO VÁ, K.: *Slovensko – dabingovo-titulkovacia krajina?* In: *Preklad a tlmočenie 10*. Nové výzvy, prístupy, priority a perspektívy. Banská Bystrica : FHV UMB. 2012, s. 103-109. ISBN 978-80-557-0444-9.
- KUČMOVÁ, A.: *Sociolingvistické aspekty tlmočenia v taliansko-slovenskom kontexte* [dizertačná práca] Bratislava : Filozofická fakulta UKF, 2012, 162 s.
- MAČURA, M.: *Použitie počítačov v preklade alebo Technika v akcii*. In: *Komunikácia, tlmočenie, preklad alebo prečo spadla Babylonská veža?* Bratislava : ENIGMA, 2009, s. 289-311. ISBN 978-80-89132-82-9.
- MOCHŇACKÁ, B.: *Jazykovo-semiotické parametre fungovania chatovej komunikácie*. [dizertačná práca]. Prešov : Filozofická fakulta PU, 2009, 126 s.
- MÜGLOVÁ, D.: *Komunikácia. Tlmočenie. Preklad alebo Prečo spadla Babylonská veža*. Nitra : Enigma, 2009, 323s. ISBN 978-80-891-32-82-9.
- OSIMO, B.: *Manuale del traduttore. Guida pratica con glossario*. Milano : Hoepli, 1998, 1. vyd., 154 s. ISBN 88-203-2590-X.
- OSIMO, B.: *Manuale del traduttore. Guida pratica con glossario*. Milano : Hoepli, 2004a, 2. vyd., 273 s. ISBN 978-88-203-3269-3.
- PATRÁŠ, V.: *Sociolingvistické aspekty elektronicky podmienenej komunikácie*. Karviná : OPF SU v Opavě. 2009, 149 s. ISBN 978-80-7248-522-2.
- PETRANOVÁ, D.: *Mediálna výchova*. In: *Lexikón masmediálnych štúdií*. Trnava : FMK v Trnave, 2011, s. 400- 431. ISBN 978-80-8150-207-1.
- PISTOLESI, E.: *Il parlar spedito*. Padova : Esedra, 2004, 292 s. ISBN 88-86413-82-3.
- RAKŠÁNYIOVÁ, J.: *Interdisciplinárnosť a funkcionálnosť*. In: *Myslenie o preklade*, ed. Vajdová, Bratislava : Ústav svetovej literatúry SAV a Kaligram, 2007, s. 96-117.

- RAKŠÁNYIOVÁ, J.: *Renesančné pohľady na translatológiu 20. storočia*. In: Preklad a kultúra 3. Bratislava : Ústav svetovej literatúry SAV, 2011, s. 42-48. ISBN 978-80-8095-055-2.
- RUSNÁK, J.: *Textúry elektronických médií. Vývoj a súčasný stav*. Prešov : FF PU v Prešove, 2009, 295 s.
- SCARPA, F.: *Traduzione specializzata*. Milano : Hoepli, 2001. ISBN 88-203-2709-0.
- STOFFA, J. a kol.: *Informatika. Informačné technológie a výpočtová technika. Terminologický a výkladový slovník*. Nitra : Fakulta prírodných vied UKF v Nitre , 2001, 230 s. ISBN 80-8050-450-4.
- STURKEN, M. - CARTWRIGHT, L.: *Média v každodennom živote*. In: Studia vizuální kultury. Praha : Portál, 2009, 472 s. (Prel. Lucie Vidmar, Milan Kreuzzieger). ISBN 978-80-7367-556-1.
- ŽELONKA, J.: *Reflexia zahraničnej literatúry a iných zdrojov na tému audiovizuálny preklad*. In: Tradícia a inovácia v translatologickom výskume III. Nitra : Katedra translatológie, FF UKF v Nitre, 2012, s. 33-48. ISBN 978-80-558-0123-0.

RESUMÉ

Due to rapid technological development of the (new) media and technology, translation is expanding into new areas. It adequately responds to these stimuli but we would like to note that for certain specific types of texts, it is still impossible to keep up with such a rapid pace of progress. We also consider the still absenting conceptual definition of the multimedia communication texts as an adverse aspect. Texts that arise in the process of interpersonal communication via the Internet are difficult to determine and define in terms of their typological classification. The aim of this article is to highlight the professional profiling of translators and their competences. Translation of new media requires media competence, in its knowledge and skill dimensions. Our intention was to find a place for media texts in translation typology of texts and highlight the issues of its conceptual definition.

Katarína Dlhošová
Katedra romanistiky
Fakulta humanitných vied
Tajovského 40
974 01 Banská Bystrica
katarina.dlhosova@umb.sk
katarina.dlhosova@gmail.com